

การสร้างประชาสังคมเป็นทีมสร้างตนเอง

โดย

นายระพี แม้นนนทรรัตน์

ผู้อำนวยการกองนิคมสร้างตนเอง

กรมประมงสงขลาที่ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

คำนำ

ตามที่ได้เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำและถดถอยตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา ทำให้นิคมสร้างตนเองได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ที่สำคัญก็คือ การเกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาการว่างงาน ปัญหาความอ่อนแอของสถาบันครอบครัว ฯลฯ วิธีการหนึ่งที่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ก็คือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนหรือหมู่บ้าน ด้วยการสร้างประชาสังคมโดยให้ภาคีต่าง ๆ มาร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

ผู้วิจัยในฐานะผู้อำนวยการกองนิคมสร้างตนเอง ได้เล็งเห็นความสำคัญในเรื่องดังกล่าว จึงได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร การประชุมระดมสมองจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการปรึกษาและแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อหาแนวทางการสร้างประชาสังคมและศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่จะส่งผลให้การสร้างประชาสังคมในนิคมสร้างตนเองมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ทำให้ชุมชนหรือหมู่บ้านในนิคมสร้างตนเองมีความเข้มแข็ง และเกิดขึ้นเป็นเครือข่าย

จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการศึกษาวิจัยครั้งนี้คงจะเกิดประโยชน์ต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในนิคมสร้างตนเองและหน่วยงานต่าง ๆ จะนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้ต่อไป

นายระพี แม้นนทรรัตน์
ผู้อำนวยการกองนิคมสร้างตนเอง
21 สิงหาคม 2543

บทคัดย่อ

การศึกษาการสร้างประชาสังคมในนิคมสร้างตนเองครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสร้างประชาสังคมในนิคมสร้างตนเอง โดยใช้การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร การประชุมระดมสมองจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ปรึกษาแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากผู้เชี่ยวชาญ และทดลองปฏิบัติจริงในพื้นที่ เพื่อนำมาวิเคราะห์เชิงเหตุผล

ผลการศึกษารูปได้ดังนี้

1. แนวทางการสร้างประชาสังคมในนิคมสร้างตนเองมี 6 ขั้นตอนคือ

1.1 การกระตุ้นให้ตระหนักถึงปัญหา เจ้าหน้าที่นิคมสร้างตนเองจะต้องกระตุ้นให้สมาชิกนิคมฯ ได้ตระหนักหรือรู้สึกถึงปัญหาที่เป็นวิกฤติที่เกิดขึ้นในชุมชน ถ้าหากไม่ได้รับการแก้ไข

1.2 การแสวงหาผู้นำ ควรเป็นผู้นำแบบธรรมชาติ สามารถริเริ่มหรือชักชวนให้สมาชิกนิคมฯ เห็นคล้อยตามและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น สามารถดึงทรัพยากรจากภายนอกมาช่วยเหลือชุมชนได้

1.3 การจัดเวทีนิคมฯ เป็นการให้ภาคีต่าง ๆ ทั้งสมาชิกนิคม ภาคเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่นิคมฯ ได้มาพบปะแลกเปลี่ยนทัศนะ มุมมอง เรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ร่วมกัน อาจจัดที่วัด ศาลากลางหมู่บ้าน สวนสาธารณะ ฯลฯ

1.4 การเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีปฏิสัมพันธ์โดยการปฏิบัติจริง เป็นการส่งเสริมให้ภาคีต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกระดับตั้งแต่การกำหนดทิศทาง รูปแบบ โครงการ กิจกรรม ติดตาม ประเมินผล ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้ร่วมกัน

1.5 การพัฒนาการบริหารจัดการ จะต้องมีการวางแผนที่ดี การรู้จักนำข้อมูลมาใช้ให้เกิดประโยชน์ มีการจัดองค์กรที่ดี มีการพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพ

1.6 การติดตามประเมินผล เป็นการติดตามความก้าวหน้า รับทราบปัญหา อุปสรรค ทบทวนการทำงานว่าสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกนิคมหรือไม่

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสร้างประชาสังคมในนิคมสร้างตนเองมี

11 ปัจจัยด้วยกัน คือ

2.1 ประเด็นที่จะนำไปสู่ประชาสังคม หลักเล็งประเด็นที่ขัดแย้งใช้ประเด็นที่เห็นว่าเป็นวิกฤติของชุมชนหรือหมู่บ้าน ให้ชุมชนร่วมกันแก้ไขปัญหาก่อนที่จะขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น

2.2 การสร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วม สร้างความเป็นกันเองให้รู้สึกอบอุ่น รู้สึกมั่นคง รู้สึกมีคุณค่าให้กับผู้เข้าร่วมในกิจกรรมของการสร้างประชาสังคม

2.3 ความสมัครใจ ปลอ่ยให้มีการรวมกลุ่มหรือรวมตัวกันเองตามธรรมชาติ เกิดขึ้นด้วยความสนใจของชุมชน ไม่บังคับให้จัดตั้ง เริ่มจากพื้นที่ที่มีความพร้อมก่อน

2.4 ชีคคนในพื้นที่เป็นหลัก คนในพื้นที่จะเป็นผู้รู้ปัญหาความต้องการของชุมชนหรือหมู่บ้าน ได้ดีกว่าบุคคลภายนอกและเป็นผู้ได้รับผลกระทบ โดยตรงจากการดำเนินงาน

2.5 ปรับเปลี่ยนทัศนคติของเจ้าหน้าที่ ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาสังคมเป็นอย่างดี และสามารถนำไปปฏิบัติได้

2.6 การพัฒนาศักยภาพผู้นำ ให้มีแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างประชาสังคม และสามารถนำไปปฏิบัติได้

2.7 ความต่อเนื่องของกิจกรรม การสร้างประชาสังคมต้องมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง เริ่มจากกิจกรรมที่ง่ายก่อนแล้วค่อยก้าวไปสู่กิจกรรมที่สลับซับซ้อน

2.8 สอดคล้องกับทุนทางสังคม โครงการหรือกิจกรรมที่จะดำเนินการสร้างประชาสังคมต้องสอดคล้องกับทุนทางสังคม เช่น วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา ความเชื่อ ฯลฯ ของชุมชนหรือหมู่บ้าน

2.9 การแบ่งปันผลประโยชน์ จะช่วยให้การสร้างประชาสังคมมีความเข้มแข็งขึ้น เพราะการแบ่งปันผลประโยชน์จะทำให้สมาชิกนิคมที่ได้รับประโยชน์จะเข้ามาร่วมกิจกรรมมากขึ้น

2.10 การพัฒนาศักยภาพเครือข่าย จะช่วยส่งเสริมให้เกิดชุมชนที่มีความเข้มแข็งขยายตัวเพิ่มขึ้น เกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างชุมชนต่อชุมชน

2.11 การเพิ่มประสิทธิภาพการติดต่อสื่อสาร ทำให้หลายวิธีด้วยกัน เช่น การทำจดหมายข่าว การจัดตั้งศูนย์กลางการเรียนในชุมชน การเชื่อมต่อข้อมูลระหว่างชุมชน ทำให้ชุมชนอื่นทราบการเปลี่ยนแปลง และสามารถนำไปเป็นแบบอย่างได้

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางส่งเสริมสนับสนุนให้การสร้างประชาสังคมเกิดประสิทธิผล ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น คือ จะต้องมีการพัฒนาสถาบันครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง ส่งเสริมให้มีการพัฒนาแบบองค์รวม ส่งเสริมให้ภาคธุรกิจเอกชนเข้ามาลงทุนในนิคมมากขึ้น ศูนย์พัฒนานิคมภาคต้องเข้ามามีบทบาทในการศึกษาวิจัยและพัฒนาหารูปแบบที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ที่จะดำเนินการ จะต้องมี การปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ให้เหมาะสมและ สอดคล้องกับการสร้างประชาสังคม และบทบาทของนิคมสร้างตนเองต้องลดลงเพื่อเป็นองค์กรที่จิวแต่จิว

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี เพราะการให้คำปรึกษา แนะนำของอธิบดีกรมประชาสงเคราะห์ (นายอิระวัชร จันทรประเสริฐ) และหัวหน้าผู้ตรวจราชการกรมประชาสงเคราะห์ (นายเสถียร รัตนโชติ) ผู้วิจัยขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณผู้อำนวยการศูนย์พัฒนานิคมภาคใต้ จังหวัดสงขลา (นายอนันต์ ดิสระ) ที่ให้ความช่วยเหลือในการร่วมแสดงความคิดเห็น การเสนอแนวทางการดำเนินงาน ศึกษาวิจัยด้านต่างๆ

ขอขอบคุณผู้ปกครองนิคมสร้างตนเองจังหวัดลพบุรี (นายปกรณ์ พันธุ) ที่ให้ความช่วยเหลือในการร่วมแสดงความคิดเห็น และตรวจสอบข้อมูลด้านต่างๆ

ขอขอบคุณ คุณนภกมล รัตนมณี คุณฉวีวรรณ เศษขุ่มและคุณนวลกมล ปั้นคือ เจ้าหน้าที่ฝ่ายสินเชื่อ กองนิคมสร้างตนเองที่ให้ความช่วยเหลือในการจัดพิมพ์รายงาน การศึกษาวิจัย

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่กองนิคมสร้างตนเองทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือในการประสานงานด้านต่างๆ

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณทุกท่านที่ไม่ได้ระบุนาม ที่มีส่วนช่วยเหลือของงานศึกษาวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

นายระพี แม้นนทรรัตน์
ผู้อำนวยการกองนิคมสร้างตนเอง

21 สิงหาคม 2543

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(2)
บทคัดย่อ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(6)
สารบัญ	(7)
สารบัญภาพ	(9)
บทที่	
1 บทนำ	1
ปัญหาและความเป็นมา	1
วัตถุประสงค์	5
ขอบเขตของการศึกษา	5
วิธีการศึกษา	6
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
ผลการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา	7
การวางรากฐานการสืบทอดภูมิปัญญาไทยของชุมชน	9
การมีส่วนร่วมของประชาชน	19
แนวคิดเกี่ยวกับตัวแบบกระทำในชุมชน	23
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับประชาสังคม	26
	(7)

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3 การดำเนินงานของนิคมสร้างตนเอง	33
ความเป็นมา	33
ขั้นตอนและวิธีการจัดนิคมสร้างตนเอง	36
4 การสร้างประชาสังคมในนิคมสร้างตนเอง	45
แนวทางการสร้างประชาสังคมในนิคมสร้างตนเอง	45
ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของการสร้างประชาสังคมในนิคมสร้างตนเอง	65
5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	70
สรุปผลการศึกษา	70
ข้อเสนอแนะ	72
บรรณานุกรม	75
ภาคผนวก	78

สารบัญภาพ

ภาพประกอบที่	หน้า
1 การประชุมสัมมนาผู้ปกครองนิคม ฯ ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนานิคมภาค	50
2 การสัมมนาเจ้าหน้าที่งานพัฒนาสังคมนิคมสร้างตนเองในภาคใต้	50
3 การสัมมนาเจ้าหน้าที่นิคมสร้างตนเองในภาคใต้ หลักสูตรบทบาทผู้นำกับแนวคิดประชาสังคมในหมู่บ้านต้นแบบครอบครัวผาสุก	51
4 การสัมมนาสมาชิกนิคมสร้างตนเองภาคใต้ หลักสูตรบทบาทผู้นำกับแนวคิดประชาสังคมในหมู่บ้านต้นแบบครอบครัวผาสุก	52
5 การประชุม อบรม สัมมนาคณะกรรมการศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน	53
6 การประชุม อบรม สัมมนาผู้รับผิดชอบในแต่ละพื้นที่	54
7 การประชุม อบรม สัมมนากลุ่มผู้นำสตรี กลุ่มแม่บ้าน	54
8 การประชุม อบรม สัมมนากลุ่มเยาวชนในหมู่บ้าน	55
9 การจัดเวทีนิคม ฯ ของนิคมสร้างตนเองโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี	61
10 การจัดเวทีนิคม ฯ ของนิคมสร้างตนเองเทพา จังหวัดสงขลา	61
11 การจัดเวทีนิคม ฯ ของนิคมสร้างตนเองควนขนุน จังหวัดพัทลุง	61
12 การจัดเวทีนิคม ฯ ของนิคมสร้างตนเองขุนทะเล จังหวัดสุราษฎร์ธานี	62
13 การจัดเวทีนิคม ฯ ของนิคมสร้างตนเองรัตภูมิ จังหวัดสงขลา	62